

Histo-visie

Hasselt in Friese handen?

Bronnen:

Histovisie 20.1

H. Brands e.a., *Willem Lodewijk: Stadhouder en strateeg (1560-1620-2020)* (Hilversum 2020).

F.W. Schmidt, "Te laate genodigt of in't geheel vergeten." *De positie van Hasselt en Steenwijk binnen het bestuur van het gewest Overijssel 1621-1795* (Kampen 2001).

Spaans of Staats

Na het vertrek van de Spanjaarden had Hasselt geen zin in een nieuwe bezettingsmacht. Zorgvuldig laveerde het stadsbestuur tussen de Spaanse en Staatse kliffen. Gemakkelijk was dat niet want in de om-

geving waarde volop oorlogsgeweld rond. Zo veroorzaakte de aanwezigheid van Engelsen in Staatse dienst in 1580 in Genemuiden een humanitaire en economische ramp. In drie maanden tijd stierven er 450 inwoners. Vele in-

gezetenen vluchtten voor een veilig onderkomen naar Hasselt. Daarnaast werd het platteland ge-teisterd door de huurlingen van de drankzuchtige Filips van Hohenlohe, een schoonzoon van Willem van Oranje, die aan Staatse zijde vocht. In Mastenbroek was de nood zo hoog dat de boeren eigenhandig optreden. In 1580 overvielen ze met 300 man een kamp en sloegen daarbij 200 ruiters en voetknechten dood. Zelf hadden ze 30 man te betreuren. Hun motto was in hun vaandel te vinden: een halve dop van een leeg ei en een zwaard.

Voor Hasselt was het duidelijk: van vriend of vijand viel evenveel te duchten. Het was zaaks om plunderende soldaten buiten de muren te houden. De Staatse legden deze opstelling als Spaansgezind uit. Zij zagen in Hasselt een rooms-katholieke encla-

Graaf Filips van Hohenlohe

ve. Op de vlucht zijnde nonnen, zoals die van het Zwartewaterklooster en die van Dikninge vonden in de stad onderdak. Van Staatse zijde ontstond steeds meer de behoefte de stad in te nemen. Op 26 oktober 1582 vielen bij het openen van de Enkpoort een drietal vendels met 50 soldaten onder leiding van Wolter van Doorninck, Nicolaas van Haarlem Krom van Steenwijk de stad binnen. De huizen van Lubbert Mulert en die van Johannes van Wilp werden geplunderd. Evenals de kerk, het klooster en de bedevaartkapel. Daarbij hadden ze de beelden de kerk 'uijtgegooijt' en de 'onroomsche preeke ingevoerd.' Zoals gebruikelijk werden de militairen bij de bevolking ingekwartierd. Voor de meesten inwoners was dat geen pretje. Soldaten waren nogal veeleisend en als ze hun zin niet kregen konden zij zo nodig hun woorden met wapens kracht bij zetten. Wie aan soldaten onderdak boden ontvingen wel een vergoeding,

maar die kon de werkelijke kosten meestal niet dekken. Van de bewoners die niet belast waren met inkwartiering werd serviesgeld gevraagd. Met de opbrengst ervan werden de inkwartieringskosten bestreden. Vreemde troepen in de stad waren om die redenen niet echt welkom. Bovendien werd men hierdoor een niet gewenste oorlog binnengezogen. Nu men in Staatse handen was, lag het voor de hand dat de tegenpartij hierin niet zou berusten.

Dat deze gedachte niet irreëel was bleek een maand later. In november kwam Steenwijk in Spaanse handen. Daarmee kreeg men te maken met een dreiging vanuit het noorden. En inderdaad twee jaar later lieten de Spanjaarden ook het oog op Hasselt vallen.

In oktober 1584 vond een poging van Spaanse zijde plaats om met hulp van een groep katholieken van binnen de stad – Hasselt te veroveren. Dit mislukte. Al eerder waren pogingen daartoe ondernomen. Zo werd Jacob Cornelisz ondervraagd omdat hij in Hoorn soldaten en ruiters had willen werven voor een aanslag op Hasselt. Een malcontente soldaat in Hasselt zou tevens in het complot zitten. De aanwezigheid van een aanzienlijke katholieke groepering binnen de muren van Hasselt joeg in Staatse kringen al eerder de nodige vrees aan. Een oproep van de katholieke Lephart Schulten in november 1583 om het garnizoen te

verminderen, werd dan ook vanuit dat oogpunt beoordeeld. Buiten Hasselt was men van mening dat hij hiermee de Spanjaarden in de kaart wilde spelen.

Feit echter was dat in de stad teveel soldaten gelegerd waren – wel 200 – die zich straffeloos gedroegen. De burgers waren weerloos. Er waren wrijvingen. Tussen soldaten en ingezetenen rezen conflicten. Daar kwam nog bij dat het omliggende platteland werd leeggeroofd. De situatie verslechterde nog eens toen twee jaar later slecht betaalde Engelse troepen. In Hasselt werden gelegerd.

Staatsgreep

De stad was dan wel in naam Staats, maar buiten Hasselt bleef men de magistraat verdenken Spaans gezind te zijn daar de leden overwegend neigden tot het katholicisme. Het verzet tegen de aanwezigheid van vreemde troepen werd ook vanuit die context bekeken. In 1586 werd Van den Cornput door Maurits in Hasselt tot hopman aangesteld. Toen hij niet alleen zich met militaire zaken wenste bemoeien, maar ook met het bestuur, vond hij burgemeester Lephart Schulten tegenover zich. Van den Cornput slaagde erin om in 1587 de burgemeester voor altijd uit de stad te verbannen. Het effect ervan moet hem tegen gevallen zijn. Het resterend (katholieke)

schoolmeester en de predikant te bekostigen. Het gewest echter had ze in 1582 verpand aan de drost van Vollenhove Johan Sloet in ruil voor voorgeschoten gelden.

Om de bestaande conflicten te beëindigen wierp Maurits zich op als arbiter. In die hoedanigheid bezocht hij in 1590 Hasselt. Hij werd er rijkelijk onthaald. Maar successen werden niet geboekt. Ongetwijfeld tot grote ergenis van Maurits wilde de stad geen duimbreed wijken. Een jaar later gelastte Maurits Hasselt het serviesverdrag met Friesland op te zeggen. Iets wat hij later in het jaar nog eens herhaalde. De situatie veranderde in 1592. In dat jaar werden Steenwijk en Coevorden veroverd. Met de Friese stadhouder Willem Lodewijk was Maurits overeengekomen dat Willem Lodewijk het serviesverdrag met Hasselt zou opzeggen in ruil voor de vesting Coevorden.

Met dit onderonsje waren de Staten van Overijssel het weer niet mee eens, want zij rekenden Coevorden tot Overijssel. Uiteindelijk legden zij zich bij de uitruil neer. Tot een ontruiming van Friese troepen in Hasselt kwam het niet. Roorda, leider van de Statenfactie in Friesland, keerde zich tegen de plannen van Willem Lodewijk. Roorda, die lid was van de Gedeputeerde Staten, was voorstander van de 'Groot Friese' gedachte. Hasselt kon

Maurits

zich daarin wel vinden. De stad bleef zich daarom op Friesland oriënteren. Zo werd als opvolger voor Zigher ter Steghe de Fries Siccama als stadssecretaris benoemd.

Maurits was zo woedend over het tegen Friesland blijven aanschurken van Hasselt, dat hij dreigde 'dese swacke stadt' met 'cartouwen' 'in ses uyren' te 'overweldighen'.

Dat Hasselt geen zin had zich weer bij Overijssel te voegen had mede te maken met het feit dat het gewest Overijssel geen enkele toezegging ten aanzien van de rechten van Hasselt had gedaan.

Toch kon de stad zich niet blijvend tegen de wensen van Maurits verzetten.

Op 16 december 1593 reisden Johan Adriaansz Diederick Carstens en Wilhelm Egberts naar Den Haag om daar de zaak te regelen. Op 23 december kwam een verzoening tot stand

tussen Hasselt en de Staten van Overijssel. Hasselt werd in haar rechten en privileges erkend. De 18 morgen land kreeg ze niet terug, maar wel de toezegging dat als alle andere middelen aangewend waren om de koster, schoolmeester en de predikant te betalen en men toch nog een tekort had, dat dan het gewest het verschil zou bijpassen.

Wat de serviesgelden betreft zouden die voor rekening van de stad blijven, maar de kosten ervan mocht Hasselt aftrekken van de door haar af te dragen contributie aan het gewest.